ARHIVELE NAȚIONALE ALE ROMÂNIEI

revista arhivelor

Archives Review

LXXXIX (2012) 1

Arhivele Naţionale ale României

Bd. Regina Elisabeta nr. 49, sector 5, Bucureşti,
România

www.arhivelenationale.ro
revista.arhivelor@arhivelenationale.ro
revistaarhivelor@gmail.com
portal.arhivelenationale.ro

ISSN: 2501-0476
ISSN-L: 1453 - 1755

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Proiecte de arhitectură și urbanism la Arhivele Statului de la Mănăstirea Mihai Vodă

Oana Marinache

Keywords: *National Archives*; *Mihai Vodă Monastery*; *Architect Giulio Magni*; *Architect Cristofi Cerchez*

Urmărind proiectele de arhitectură de la Arhivele Statului ne înscriem într-un parcurs amplu, ce durează mai bine de un secol. Parcurgem astfel etapele principale din punct de vedere stilistic prin care a trecut istoria arhitecturii românești: dacă în prima jumătate a secolului al XIX-lea domnitorii români apelează la serviciile unor arhitecți și ingineri austrieci și germani, după 1860 se remarcă și primii constructori români și, treptat, tinerii încep să se dedice studiului arhitecturii în străinătate[1].

În cazul concret al sediului Arhivelor Statului, primele proiecte, rămase nerealizate[2], datează din perioada 1832-1862 și sunt semnate de ing. Vladimir Blaremberg (1811-1846), arh. Xavier Villacrosse (?-1855) și arh. Carl Benesch/ Carol Beniș (1822-1896) [3]. Nu putem să nu punem în directă legătură planul semnat de acesta din urmă în 1862 și ampla construcție neoclasică a Palatului Academiei (Universitatea) de arh. Alexandru Orăscu (1857-1869).

Un prim nume românesc, cel al meșterului Dobre Nicolau, se întâlnește în cazul reparațiilor de la casele lui Ioan Bălăceanu din Calea Șerban Vodă, acolo unde se aflau depozitate fondurile arhivistice între 1862 și 1866[4].

Mutarea Arhivelor Statului în 1866 în complexul mănăstirii Mihai Vodă a fost mereu considerată ca o soluție temporară. Biserica[5] a fost construită de Mihai, banul Craiovei, între 1589 și 1591, iar complexul era compus și din rămășițele caselor domnești din secolele al XVII-lea-al XIX-lea[6] și din dependințe mănăstirești.

---

[1] Prezentarea își propune să puncteze două contribuții majore la istoria Arhivelor Statului legate și de evenimentele din anul 2012, anul arh. Ion Mincu și sărbătorirea a 140 de ani de la nașterea arh. Cristofi Cerchez.

[2] Între 1832 și 1851 fondurile arhivistice se împart între Mitropolie, Mănăstirea Antim, Mihai Vodă, Cotroceni, Zlătari, Radu Vodă.

[3] Proiectul palatului Arhivelor Statului și Institutului de Paleografie întocmit de Grigore Bengescu se concretizează într-un plan semnat de arh. Carol Benesch/Beniș în 1862.

[4] ANIC, fond *DGAS*, ds. 9/1862.

[5] *Ibidem*, ds. 4/1910, unde se afirmă că de fapt aceasta este biserica Sf. Nicolae clădită de Gheorma postelnicul și de soția sa, Caplea, în timpul domniei lui Petru Șchiopul (1559-1568). A fost redenumită Mihai Vodă, cea mai veche atestare documentară fiind din 1591.

[6] Ulterior, în 1599, Mihai va avea reședință domnească aici. Începând cu 1738-1741 devine reședință de vară și va fi locuită până în jur de 1825.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Totuşi, doar pivniţele vestice, partea inferioară a clopotniţei, latura nordică şi parţial cea sudică mai prezentau elemente autentice din epoca lui Mihai Viteazul.

Locul ales avea o însemnătate istorică majoră pentru oraş, dar condiţiile de păstrare a fondurilor arhivistice erau inadecvate din cauza stării de ruinare avansată a clădirilor. În acest sens, în 1864-1865 se fac reparaţii de către arh. Gaetano Burelli şi C. Benesch/Beniş pentru a pregăti spaţiile.

Conducerea Arhivelor şi Primăria au încercat în perioada următoare să găsească soluţii pentru sistematizarea complexului mănăstiresc, a dealului şi a zonei. În 1869 antreprenori ai lucrărilor de reparaţii au fost Pascu Rosenfeld şi Iţic Boghen. Un moment foarte important atât pentru destinul palatului, cât şi pentru istoria arhitecturii româneşti are loc în 1882, când se instituie o comisie din care fac parte arh. G. Muntureanu şi arh. A.Săvulescu. Una dintre prevederile din procesul verbal[7] se referă la "stilul bizantin propriu ţării noastre" în care ar fi trebuit să fie construit edificiul. La acea dată, cu câţiva ani înainte ca arh. Ion Mincu (1852-1912) să realizeze refacerea casei Lahovary (între 1884 şi 1886) şi să deschidă calea spre un nou stil în arhitectura noastră, arhitecţii şi eruditii români erau preocupaţi de definirea unui stil potrivit tradiţiei noastre.

În 1885-1886 se propune lărgirea spre str. Izvor, desfundarea str. Sapienţei şi sistematizarea zonei edificiului. În 1894, la iniţiativa lui B. P. Haşdeu şi a lui Gr. N. Manu, se prevede o nouă construcţie a Palatului Arhivelor Statului (trei aripi pentru depozite şi birouri), proiectul ales fiind cel semnat de arh. Giulio Magni (1859-1930)[8]. Din comisie au făcut parte şi arh. I. Mincu, prietenul său, arh. L. Blanc (1860-1903) şi arh. G. Sterian (1860-1936). Proiectul prevedea un complex de depozite format din trei aripi în formă de U, închis de un palat cu două etaje. Viziunea acestuia poate fi încadrată în stilul eclectic cu elemente romantice (turnuri, creneluri), dar punctată şi de elemente de decoraţie italiană (statui, coloane, arce). Merită amintită decoraţia ceramică ce poate că a fost influenţată de arh. Ion Mincu[9].

Ţinând cont de faptul că în 1894 se proiectase şi extinderea bulevardului Schitu Măgureanu de la str. Popa Tatu până la Dealul Spirei, au existat mai multe propuneri pentru amplasarea faţadei principale a edificiului: spre exemplu, arhitectul Ion Mincu opta pentru deschiderea perspectivei spre Splaiul Dâmboviţei[10], prin exproprieri pe această stradă şi str. Izvor, pentru a pune în valoare noile construcţii proiectate de arh. Magni. Alte propuneri vizau exproprieri de jur împrejurul dealului, dar acestea ar fi dus la un proiect foarte costisitor[11].

Cu toate că în 1896 se semnează contractul cu arh. G. Magni, construcţia unui nou Palat al Arhivelor rămâne nerealizată din cauza problemelor financiare şi a

---

[7] Aurelian Sacerdoţeanu, *Proecte pentru Palatul Arhivelor Statului. Contribuţie la istoria arhitecturii noastre în sec. XIX*, Bucureşti 1940, p. 6.

[8] AN DMB, fond *PMB. Tehnic*, ds. 28/1894 nu conţine planurile arh. Magni; acestea sunt publicate în A. Sacerdoţeanu, *op. cit.*, p. 24-31.

[9] Arh. G. Magni este unul dintre puţinii ce folosesc decoraţia ceramică colorată şi smălţuită introdusă anterior de Mincu.

[10] AN DMB, fond *PMB. Tehnic*, ds. 28/1894; părerea lui Mincu era contrară tuturor celor din comisie.

[11] Un proprietar cunoscut care urma să fie afectat era sculptorul Oscar Spaethe (1875-1944).

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

opoziţiei Ministerului Cultelor şi Instrucţiunii Publice, de care aparţinea instituţia. Starea de ruină a complexului Mihai Vodă se agravează şi se impun lucrări de restaurare permanente, dar din lipsă de fonduri acestea sunt realizate fragmentar, de fiecare dată sub supravegherea altui arhitect, numit anual de Ministerul Cultelor. Directorul Arhivelor făcea mereu solicitări, rămase neonorate, de realizare a unui proiect coerent şi de prezentare a unor planuri după care să se lucreze.

Ştim că lucrările de restaurare au început în 1900[12], între 1902 şi 1904[13] diriginte fiind arhitectul Constantin Băicoianu (1859–1929), iar lucrările efective s-au datorat antreprenorilor Ştefan Catzian şi Ion Nicolau.

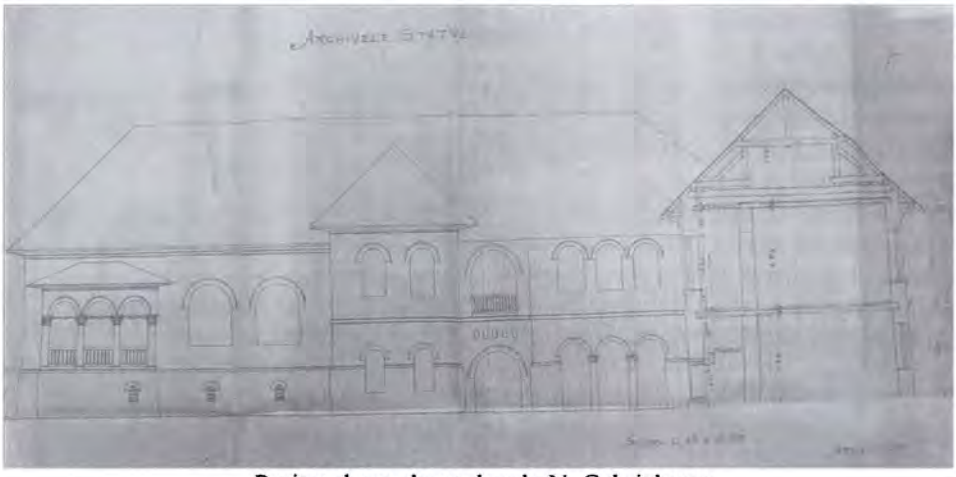
Aripă proiectată de arh. Băicoianu în 1903
(ANDMB, fond *PMB.Tehnic*, ds. 203/1903)

Din 1905[14] datează planul unei aripi proiectate de echipa coordonată de arhitectul Nicolae Gabrielescu (1854-1926), dar nici acesta nu este foarte detaliat. Această construcţie în restaurare se afla pe latura dinspre bulevardul Schitu Măgureanu. Judecând după faţada propusă, sursa de inspiraţie este cea a complexelor mănăstireşti, în spiritul stilului naţional iniţiat de Mincu şi care se va impune în spaţiul public după Expoziţia din 1906. Coroborând cu informaţii din alte documente de arhivă[15], în 1905 s-a mai restaurat o aripă dinspre Stradela Pasajul Arhivelor.

---

[12] ANIC, fond *DGAS*, ds. 2/1900.
[13] *Ibidem*, ds. 2/1902 şi 2/1904; AN DMB, fond *PMB. Tehnic*, ds. 203/1903.
[14] AN DMB, fond *PMB. Tehnic*, ds. 153 din 1905, planurile nu sunt semnate. Potrivit ANIC, fond *DGAS*, ds. 2/1906, Dimitrie Onciul solicita, fără succes, ca arh.Gabrielescu, diriginte de lucrări, să realizeze planurile şi să întocmească devizul. Ceea ce reiese din corespondenţa directorului Onciul cu ministerul este că arhitectul părăsise şantierul, lucrările rămânând nefinalizate. Către sfârşitul anului, de la minister este trimis arh. J. A. Paxino, care face recepţia lucrărilor executate de antreprenorul Şt. Catzian.
[15] ANIC, fond *DGAS*, ds. 2/1905.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Proiectul coordonat de arh. N. Gabrielescu
(ANDMB, fond *PMB. Tehnic*, ds. 153/1905)

În 1907[16] se dărâmă trapeza pentru a face loc ulterior unei noi construcții pe latura sudică și abia atunci se continuă lucrările rămase nefinalizate din 1905. În 1908[17], lucrările arh. Alex. Popovici (pe care îl vom regăsi și în 1910) și ale antreprenorului Ștefan Catzian nu progresează conform planului din cauza lipsei fondurilor.

Sursa: Poarta-turn și aripile laterale Valeria
(Colecția dr. Simona Condurățeanu, nepoata arh. Cerchez)

[16] *Ibidem*, ds. 2/1907.
[17] *Ibidem*, ds. 4/1910.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

În primăvara anului 1909[18], cu supervizarea lucrărilor este însărcinat arh. Cristofi Cerchez, acestuia dându-i-se termen ca la 1 martie să prezinte planurile. Directorul Dimitrie Onciul se arată nemulțumit: "De la începutul primăverei, mereu tot am pus în vedere și dlui arhitect însărcinat cu supravegherea lucrărilor Cerchez și antreprenorului ca să grăbească lucrările, dar toate insistențele mele au rămas zadarnice."[19] În iulie, ministerul hotăra că nu are fondurile necesare lucrărilor propuse de arh. Cerchez, dar totuși, în 20 noiembrie 1909 are loc recepția provizorie a lucrărilor.

În planurile de arhivă se pot observa deschideri ale ferestrelor mai mari decât cele realizate și motive romboidale pe fațadă la nivelul etajului, la care s-a renunțat, cel mai probabil.

Fațada aripii proiectate de arh. Cristofi Cerchez în 1909
(ANDMB, fond *PMB.Tehnic*, ds. 135/1908)

[18] AN DMB, fond *PMB.Tehnic*, ds. 135/1908.
[19] ANIC, fond *DGAS*, ds. 2/1909, f. 57.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Secţiune prin aripa concepută de arh. Cerchez
(ANDMB, fond *PMB.Tehnic*, ds. 135/1908)

Ca de altfel şi în cazul altor şantiere, familia Cerchez a locuit chiar vis-a-vis de clădire, într-o casă pe strada Arhivelor, la nr. 1. Datorită unor fotografii de familie, putem să reconstituim faţada aripii realizate de arh. Cerchez şi care se evidenţia printr-un turn masiv. Zidurile exterioare au ferestre relativ mici, creându-se astfel impresia de soliditate şi accentul fiind pus pe intrare. Aceasta este tratată sub forma unui corp în rezalit cu două turnuri şi o deschidere în arc în plin cintru. Elementele de decoraţie erau: "Ocniţe, brâuri, arcuri la ferestre, cornişe dinţate sub streaşina de lemn, contraforţi, elemente aflate la bisericile noastre vechi, cercetate de arhitect."[20]

Suprafaţa construită a fost de 471 m. p., iar planurile sunt datate în 29 martie 1909. Construcţia avea forma de L, fiind compusă din subsol-parter şi etaj. La parter se aflau remizele, camerele pentru pompier şi sergent şi spaţiile de arhivare şi mai multe scări interioare. La etaj se aflau registratura, cancelarii, o mare sală de studiu, vestiar şi alte încăperi nenumite. Apelăm şi la amintirile de familie pentru a afla că: "De pe o parte şi alta se află birouri de arhivă distribuite la parter şi la singurul etaj al construcţiei."[21] În planuri remarcăm şi colonada cu arcuri trilobate de la interior.

[20] Nicu Georgescu & Cristina Cerchez Colbazi, *Cristofi Cerchez*, în *Mari arhitecţi*, Bucureşti 1971, p. 81.
[21] *Ibidem*.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Sursa: *Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice*, 1914, p. 35

Plan București 1911

Între 1910 și 1912[22] arhitect-șef din partea ministerului a fost arh. Paul Smărăndescu (1881-1945), deși arh. Petre Antonescu (1891-1957) este cel însărcinat cu elaborarea planurilor. În 1911 aflăm numele unor antreprenori, ing. N. I. Brătescu și Puklicky. În 1913-1914[23], lucrările sunt conduse efectiv de arh. Petre Antonescu și îl regăsim și după primul război mondial, fiind arhitectul care s-a implicat cel mai mult în lucrările Arhivelor Statului. În 1915[24] am găsit documente semnate de arh.

[22] ANIC, fond *DGAS*, ds. 4/1910 și 2/1912.
[23] *Ibidem*, ds. 2/1913.
[24] *Ibidem*, ds. 2/1915.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

M. Ioanid sub avizul lui Petre Antonescu, antreprenorii fiind din nou N. I. Brătescu şi Puklicky, precum şi Zico Zanini. În 1921 sunt solicitaţi antreprenorii arh.Toma Dobrescu şi N. I. Nicolau.

Începând cu 1912 se acordă atenţie şi unei grădini de 500 m. p. din faţa edificiului, dinspre Schitu Măgureanu, realizându-se plantarea unor flori şi arbuşti şi desfundarea pavajului, lucrări întreprinse de floristul Petre Popescu[25].

Între 1911 şi 1914 se întreprind lucrări şi la un muzeu al arhivelor, care a fost finalizat în 1924 şi inaugurat la 1 mai 1925. Aripile laterale realizate în aceşti ani aveau o structură de rezistenţă cu pereţi portanţi din zidărie de cărămidă şi planşee metalice, către finalul lucrărilor utilizându-se şi betonul armat. Aripa dinspre Dâmboviţa era întărită cu contraforţi, tot din cărămidă.

Proiectul de sistematizare pentru degajarea Arhivelelor Statului din 1911
(Sursa: ANR, fondul *Planuri, jud. Ilfov*, nr. 399)

În 1927 se inaugurează busturile în bronz ale lui B. P. Haşdeu şi D. Onciul, realizate de sculptorul Mihai Onofrei (1896-1980).

Între 1928 şi 1935 are loc restaurarea bisericii Mihai Vodă de către arhitectul Emil Costescu de la Comisia Monumentelor Istorice[26]. Între 1940 şi 1943, Ministerul Apărării Naţionale construieşte la est casa parohială şi reamenajează spaţiul curţii

[25] *Ibidem*, ds. 2/1912.

[26] Emanoil Costescu, *Restaurarea bisericii Mihai Vodă din Bucureşti*, "Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice" 36 (1943), p. 49-74.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

interioare. Cu ocazia săpăturilor arheologice din campaniile 1953-1954 și 1955-1956 se descoperă vatra geto-dacă pe dealul Mihai Vodă[27].

Începând cu 1960, activitatea Arhivelor Statului s-a desfășurat și în fostul sediu al "Monitorului Oficial"[28] de pe bulevardul Elisabeta, devenit sediul oficial după demolarea complexului de la Mihai Vodă din 1986. Astăzi aici se află Arhivele Naționale Istorice Centrale.

Dărâmarea aripii construite de arh. Cerchez, vedere din interiorul curții complexului (Sursa: ANIC, *Fototeca*, F III 1049)

Projects of Architecture and Town Planning from the State Archives at Mihai Vodă Monastery (abstract)

The article is based on research of the architectural development of the National Archives of Romania. Although many design plans were proposed by various architects such as Vladimir Blaremberg (1811-1846), Xavier Villacrose (?-1855) and Carl Benesch/ Carol Beniș (1822-1896), the archives were moved to Mihai Vodă Monastery. The precincts were restored and enlarged on numerous occasions and a new contest was

[27] Institutul Național al Patrimoniului, fondul *Direcția Monumentelor Istorice*, ds. 2276: *Mănăstirea Mihai Vodă și Arhivele Statului. corespondență 1982-1986.*

[28] Realizată de inginerul Nicolae P. Cerkez, clădirea este modificată în 1931 după planurile arh. Statie Ciortan, de către antreprenorii ing. Ioanovici și ing. Pedratzolli.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

organized in 1885-1886 for a new complex building. Due to financial and urban planning limitations the project of Italian architect Giulio Magni was left aside and at the beginning of the 20th century new reparations and building extensions were carried out by various Romanian architects: Constantin Băicoianu (1859–1929), Nicolae Gabrielescu (1854-1926), Cristofi Cerchez (1872-1955), and Petre Antonescu (1873-1965). These phases are brought to light on the occasion of the research of the documents thus descovering again the contribution of important architects and recovering important moments of a monument that would be destroyed by Ceaușescu in 1985 (only the church and its belltower were moved).

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro